

Recent zoemen er een aantal 'buzzwords' door de ether van de architectuur. Slechts voor de gespitste luisteraar hoorbaar. Soms is een prediking te horen van een *post-critical*-tijdperk. Af en toe beluister je bezorgde geluiden waar het toch naartoe moet met kritische architectuur. Dit artikel zal een korte inleiding zijn op een ambitieus project van Stylos dat een onderzoek instelt naar de meest recente ontwikkelingen in de architectuurtheorie.

Na kritiek komt...

Edwin Gardner

Architectuurtheorie houdt zich zolang ze bestaat al bezig met de vragen wat architectuur is of kan zijn en hoe ze zich verhoudt tot de tijd waarin ze acteert. Die vraag wordt nooit definitief beantwoord en moet dus steeds opnieuw worden geformuleerd. Zo ook vandaag. In de afgelopen jaren beginnen er zich rond deze vraag nieuwe antwoorden te formuleren. Antwoorden die een verhouding schetsen over hoe de ontwerper opereert in onze laat-kapitalistische geglobaliseerde wereld met haar eigen problematiek. Deze antwoorden worden vooral op schrift gesteld aan de andere kant van de Atlantische Oceaan, door Amerikaanse architectuurtheoretici en critici. Bijzonder is dat de inspiratie hiervoor weer aan onze kant van de oceaan ligt, in Europa en in het bijzonder ook in Nederland. Zoals Koolhaas en zijn tovenaarsleerlingen, onze 'blobmeesters', *Droog Design* en alle andere frisse Hollandse conceptontwerpers, welke allen Nederland 'hot' maken in het hedendaagse architectuurlandschap. Met Stylos proberen wij de vinger er op te leggen waar onze Amerikaanse vakbroeders het over hebben, waar het vandaan komt en wat we er uiteindelijk mee moeten? Er zijn rond dit vertoog een aantal 'buzzwords' zoals *post-critical*, *performative*, *emergent*, *projective* e.a.

Vanaf het begin van de twintigste eeuw heeft architectuur verschillende strategieën gehad om geëngageerd en kritisch met de wereld bezig te zijn. Eerst waren de modernisten die een utopie voor ogen hadden en het geloof hadden

dat architectuur de maatschappij kon veranderen. Na de desillusies van de 'totalitaire verleiding' (het derde rijk en de Sovjet unie) koos de architectuur voor meer onschuldige tactieken zoals kleinschalig humanistisch engagement, voor een postmoderne architectuur die zichzelf als een taal representeert en te lezen is of de intellectueel deconstructie en fragmentatie van het deconstructivisme. De architectuurtheorie houdt zich bezig met de vraag hoe deze verschillende strategieën zich in de praktijk verhouden tot elkaar en de maatschappij. Daarbij speelt de vraag of er in deze praktijken een vorm van kritiek aanwezig is een grote rol. (Althans tot voor kort, Nu klinkt er een ander geluid aan de overkant van de oceaan.)

Een post-kritisch tijdperk voor de architectuur wordt het daar soms genoemd. Dus geen paternalistische dogma's, of maatschappijkritiek. Niet als architect de hele tijd de wereldverbeteraar hoeven uithangen. Delft heeft in dit geval nog steeds een zware erfenis van de heren Van Eyck en Hertzberger als humanistische en maatschappijkritische wereldverbeteraars. In de nieuwe voorgestelde (en al actuele) situatie speelt de oneindig veel interessantere voortdurend veranderende realiteit de hoofdrol. De realiteit heeft een oneindig potentieel van inspiratie, voor aangrijpingspunten en strategieën. Zolang je maar weet waar je moet zoeken. Zoals bijvoorbeeld met de *Paranoid Critical Method* van de Surrealisten die Koolhaas toepast in *Delirious New York*. Hierbij wordt de werkelijkheid geïdealiseerd waardoor er onvermoede mogelijkheden aan het licht komen. De recente Nederlandse architectuur heeft zich bevrijd van de verlammende dogmatiek van het humanisme en de

maatschappijkritische inslag. Met als vroegste ijkpunt Koolhaas.

In Amerika heeft zich in de geschiedenis een zelfde tendens afgetekend, alleen heeft dat een ander gedaante gekregen. In de V.S. ontwikkelde ze na de genoemde desillusie van de totalitaire utopie geen maatschappijkritische dogmatiek zoals dit in Nederland gebeurde. Zij ontwikkelden een dialectisch model. Zoals K. Michael Hays in 1984 het in zijn artikel *Critical Architecture: between Culture and Form*, het omschrijft: "a critical architecture that claims for itself a place between the efficient representation of pre-existing cultural values and the wholly detached autonomy of an abstract formal system".

Deze benadering heeft in de V.S. nu een reactie gekregen, want uiteindelijk is dit ook een model wat op de wereld geprojecteerd wordt en waarbinnen een dogmatiek aanwezig is. *Notes on the Doppler effect and other moods of modernism* is een artikel van Robert Somol en Sarah Withing welke een reactie vormt op dit perspectief en in het bijzonder op het genoemde artikel van Hays. Zij formuleren onder de term 'projective' een omschrijving van een nieuwe architectuurpraktijk die zoals hiervoor al omschreven alle potenties van de realiteit wil uitbuiten en architectuur wil inzetten als een instrument dat gebruik maakt van onze laat-kapitalistische werkelijkheid. Op deze manier ontstaat er in de discussie de polariteit 'projective', 'critical'. Hoewel de theorieën voor een groot deel uit Amerika komen, is dezelfde polariteit herkenbaar en aanwezig in de Nederlandse en Europese situatie.

'Projective' is de term die Sylos gekozen heeft om als overkoepelende

term te fungeren voor een veelheid aan nuances die uit deze positie voortvloeien. Met als werktitel 'Projective Landscape' gaan we samen met een kleine twintig studenten de uitdaging aan om inzicht in deze ontwikkelingen te krijgen en hoe deze hun weerslag hebben op de hedendaagse architectuurpraktijk. Dit doen we door in tien sessies een reeks teksten en artikelen te lezen, te behandelen en te bediscussiëren. Volgens moet er in het najaar van 2005 een conferentie komen waar de verschillende hoofdrolspelers in deze aan de tand gevoel worden. Waarna in het voorjaar van 2006 een publicatie in de vorm van een heus uitgegeven boek gestalte zal krijgen. Dit alles doen we met de onmisbare ondersteuning van Lara Schrijver, Jasper de Haan en onze trouwe adviseurs Hans van Dijk en Roemer van Toorn. We zullen jullie op hoogte blijven houden van onze ambitieuze onderneming. Aan het eind van de zomer is er een speciale Pantheon editie te verwachten welke als voorpublicatie van de conferentie zal fungeren. Hierin zullen we pogen jullie duidelijkheid te verschaffen in deze nieuwe wendingen in de architectuur.//

- > Koolhaas, R. *Delirious New York: A Retroactive Manifesto for Manhattan*. Monacelli Press, New York 1994
- > Somol, R., Whiting, S., *Notes Around the Doppler Effect and Other Moods of Modernism*. Perspecta 33: The Yale Architectural Journal, New Haven, 2002
- > Hays, K.M., *Critical Architecture: between Culture and Form*. Perspecta 21: The Yale Architectural Journal, New Haven, 1984
- > Toorn, van, R., *No more dreams?*. Harvard Design Magazine Fall 2004/Winter 2005, 21. The MIT Press, Cambridge 2004
- > Dialectiek – 1 kennisleer die van de dialoogvorm gebruik maakt, het denken van stelling via tegenstelling naar een synthese 4 (fil.) (hegeliëans) synthese van de innerlijke tegenstelling van een begrip of van een toestand in een hogere eenheid. Van Dale